

Theaterduo Waal en Wind:

‘Na #metoo vonden ze ons opeens héél actueel’

In voorstelling *Doing it right* buigen Sophie van Winden (39) en Eva Marie de Waal (43) zich over ons vrouwbeeld, dat ze, gewapend met historische context, weleens willen rectificeren. ‘Al die foute clichéargumenten van tafel vegen: héérlijk is dat.’

tekst Sara Madou foto's Miek Uittenhout

Wat ergang ligt op een kwartier met de bus vanaf Centraal Station, maar toch voelt het in dit minidorp alsof je je aan de andere kant van het land bevindt. En in een ander tijdperk, met pittoreske bruggetjes en grazende schapen. Van de 565 bewoners behoren er vijf tot het gezin van actrice en theatermaker Sophie van Winden, die samen met collega Eva Marie de Waal het dorps huis heeft geclaimd voor hun repetities. Dorps huis De Nieuwe Boet ruikt geruststellend muf en is voorzien van een heerlijk knullige inrichting, een tuin én een ruim podium. De ideale plek voor Waal en Wind om zich volledig uit te leven.

Is het nu heel anders dan bij *Holy F*, jullie eerste gezamenlijke voorstelling in 2016?

Sophie: ‘Dit is de eerste waarbij we co-producent zijn, samen met Via Rudolphi Producties. Die verantwoordelijkheid maakt het tot een nieuwe uitdaging.’

Eva Marie: ‘Het voelt als uitvliegen. We moeten opeens óók snappen hoe de begroting in elkaar zit.’

S: ‘Het scheelt dat we ons altijd al graag overal tegenaan bemoeien. Maar het is en blijft belangrijk om te luisteren naar de rest van het team, dat zit daar niet voor niets.’

EM: ‘En hoewel alle drie de voorstellingen heel anders zijn, hebben ze wel een overkoepelend thema: de positie van de vrouw. Dat is zo breed, daar waren we na de eerste keer echt nog niet klaar mee.’

Hoe hebben jullie elkaar ooit gevonden?

S (lachend): ‘Het was als een bliksem die insloeg.’
Daarna serieuzer: ‘Nou ja, eigenlijk wel een beetje. We kenden de ander alleen van naam en gezicht. Totdat we elkaar op een bizarre dag in 2014 op één

dag bij drie verschillende audities tegenkwamen.’

EM: ‘En er waren twee dramaturgen die los van elkaar zeiden dat ze ons op elkaar vonden lijken qua stijl.’

S: ‘Om het helemaal af te maken, ging ik in een film spelen waardoor een toneelrol vrijkwam die ik eerder al had gekregen. Eva Marie had auditie gedaan voor dezelfde film, en bleek degene te zijn die mijn rol in dat stuk overnam.’

EM: ‘Toen zijn we toch maar koffie gaan drinken. Een uur later hadden we het concept van de eerste voorstelling al bedacht, want het bleek dat we allebei heel graag iets wilden doen met de positie van de vrouw. Iets wat we eerst amper durfden uit te spreken. Het is echt zo'n onderwerp waarvan men toen dacht: dat wil niemand zien. Feminisme was niet sexy. Programmeurs vroegen: ‘Is dat niet een beetje geweest?’ Speellijsten vielen tegen, maar we ploegden ijzerenheilig door. Oktober 2016 was de première, maar een jaar later brak #metoo los en gingen we opeens drie keer in reprise. Mensen die sceptisch deden, zeiden opeens: ‘Jeetje, wat is dit actueel.’

S: ‘De basis van ons drieluik ligt wel bij de historische context. Zo portretteren we feministische schrijvers, mensen die al veel langer bezig zijn met dit onderwerp, waardoor je verdergaat dan de waan van de dag. In die research hebben we ons echt vastgebeten, er is zo veel interessants over te vertellen.’

Er komt inderdaad veel aan bod. Grensoverschrijdend gedrag, abortus, heksen, onlinehaat...

EM: ‘Wappisme, wokyology, toxic femininity – dat ook nog allemaal.’

S: ‘Alles hangt samen. We wilden het over religie hebben, en de terugslag qua vrouwenrechten, met de conservatieve wind die er waait. Als je begint over

‘Een uur na onze eerste ontmoeting hadden we dit concept al bedacht’

'Het klinkt bijna
The handmaid's
tale-achtig. Nou,
nee dus, dit is nú
aan de hand'

WAAL EN WIND

▪ Sinds 2015 vormen Eva Marie en Sophie theater- en podcastduo Waal en Wind. Na *Holy F* (2016) en *Mama Marlène* (2020) gaat op 20 oktober slotstuk *Doing it right* in première bij Likeminds (14 en 19 oktober try-outs, daarna van 15 t/m 17 december te zien in Theater Bellevue). waalwind.nl

EVA MARIE DE WAAL

▪ Werd geboren in 1979 in Hilversum.
 ▪ Studeerde moderne dans en geschiedenis en ging uiteindelijk naar de Amsterdamse Toneelschool & Kleinkunstacademie (ATKA).
 ▪ Speelde bij gezelschappen als Theater Oostpool, Het Nationale Toneel, mugmetdegouden-tand en Zeelandia. ▪ Maakte diverse voorstellingen voor theaterfestival De Parade. ▪ Was op tv te zien in o.a. *Penoza*, *Van God los* en *Divorce*.
 ▪ Werkt ook als yogadocent. ▪ Woont in Diemen met haar man en hun drie kinderen.

SOPHIE VAN WINDEN

▪ Werd in 1983 geboren in Amsterdam, woonde als kind een paar jaar in Frankrijk en later in Leiden. ▪ Studeerde aan de Toneelacademie in Maastricht. ▪ Kreeg in het laatste studiejaar een rol in de film *Leeff!*, waarvoor ze een Gouden Kalf voor beste vrouwelijke bijrol won. ▪ Zat onder meer bij het Noord Nederlands Toneel en Het Nationale Theater. ▪ Speelde in films als *Kenau* en *Prooi* en tv-series als *Overspel*, *Heer & meester* en *Klem*. ▪ Is actief lid van Extinction Rebellion. Woonde met haar gezin in Watergang, op een steenworp van Amsterdam.

‘Feminisme, is dat niet een beetje geweest?’, vroegen programmeurs ons’

seksualiteit kom je vanzelf bij seksueel geweld, en dan komen er weer types als Andrew Tate naar boven en daarmee misogynie, enzovoort, enzovoort. Soms werden we zelf gek van die zoektocht.’

EM: ‘De kern is dat we een wereldbeeld schetsen waarvan je als kijker niet meteen weet hoe het in elkaar steekt, maar wél voelt dat het de verkeerde kant opgaat. Neem bijvoorbeeld het idee dat die apps waarop je de vrouwelijke cyclus kunt bijhouden kunnen worden gemonitord door anderen. Het klinkt heel dystopisch, *The Handmaid’s Tale*-achtig, iets dat over vijftig jaar zou kunnen gebeuren. Nou nee dus, het is nú al aan de hand.’

Als je je uitspreekt over dit soort onderwerpen zijn negatieve reacties bijna onvermijdelijk. Hoe gaat dat bij jullie?

S: ‘In interviews merk ik het wel. Dat je dan

toch die ondertoon hoort van: is het inmiddels niet een beetje klaar met het onderwerp vrouwenrechten?’

EM: ‘O mijn god, ja. Dan vraagt iemand of je komt praten in zijn podcast en begint-ie doodleuk het gesprek met: ‘Is dat wat jullie maken niet een beetje grachten-gordelgelul?’ En dan móét je nog, hè?’

S: ‘Of in recensies. Dat iemand niet doorheeft hoe suf het is dat je als mannelijke recensent thuis achter je laptopje schrijft dat je je niet kunt voorstellen dat vrouwen iets kunnen hebben aan onze voorstelling. Terwijl bij nagesprekken regelmatig vrouwen met de tranen in hun ogen staan, om hoe herkenbaar het is. Misschien moet je het gewoon aan vrouwen zélf laten. Er zijn weleens alleen mannelijke recensenten langsgelopen, dat is dan toch zonde.’

EM: ‘Niet dat we alleen theater voor vrouwen maken, hoor, het is leuk voor iedereen.’

Is volledige gelijkwaardigheid tussen mannen, vrouwen en alles ertussenin haalbaar?

EM: ‘Ik vind het met name belangrijk om al die irritante dooddoeners lek te prikken. Opmerkingen als ‘Het is nou

eenmaal zo’ of ‘Dat zit in onze natuur, in de oertijd ging het precies hetzelfde’. Wetenschappelijk onderzoek en DNA research geeft aan dat wat er lang gedacht werd, helemaal niet klopt. Vroeger vinkten ze een gevonden skelet automatisch aan als man wanneer het werd gevonden met een wapen. Nu ontdekken ze dat het ook heel vaak vrouwen zijn. Dat soort foute en clichéargumenten van tafel vegen: heerlijk.’

S: ‘Het ideeënsysteem dat ten grondslag ligt aan de ongelijkheid klopt in ieder geval niet. We proberen daarom andere manieren van kijken in de wereld te brengen, in de hoop dat het systeem kan veranderen.’

EM: ‘Zo denken nog steeds veel mensen dat hersenen van mannen en vrouwen sterk verschillen. Vrouwen zijn niet geschikt om te zorgen, mannen zijn niet beter in autorijden. Laatst was er nog een onderzoek dat maar weer eens toonde dat hersenen zich aanpassen naargelang je bezigheden. We worden onbewust geprogrammeerd. Babyhersenen verschillen helemaal niet zo van elkaar. Dus ja, het korte antwoord: ik heb wel hoop dat het kan.’

Het is ook een veelomvattend onderwerp. Begin je eenmaal aan zo’n draadje te trekken, dan komt er steeds meer los.

S: ‘Laatst kwamen we daar een interessant boek over tegen: *De waarheid over Eva*. Het patriarchaat is het resultaat van een ongelukkige samenloop van omstandigheden. Eigenlijk vind ik dat ook best hoopvol. Toen viel het kwartje die kant op, maar hadden we ook een andere afslag kunnen nemen? En zou dat nu alsnog kunnen? De *male gaze* hebben we als vrouwen helaas geïnternaliseerd: we zijn gewend door de ogen van anderen naar onszelf te kijken, en naar de wereld om ons heen. Als vrouwelijk theatermaker is dat best ingewikkeld.’

EM: ‘In *Holy F* speelde ik bijvoorbeeld Simone de Beauvoir en kreeg ik als kostuum een spijkerbroek met daarboven een doorschijnend badpak aan, van gaas. Dus ik stond daar echt in mijn blote borsten. Nu vertrouw ik onze vormgever blind en vind ik dat zij ook haar creatieve ei moet kunnen leggen. Maar bij de volgende repetitie kwam ik er toch op terug. Vervolgens ging de rest me ervan overtuigen dat het juist heel feministisch is, en dat klopt ook wel. Mannen kunnen gezellig door de Kalverstraat wandelen in hun blote borst, dus mijn kostuum was een statement. Maar ja. Ondertussen stond ik daar wel in mijn blote tieten dat statement te maken. Daar raakte ik van in de war. Ik wist niet meer wat ik moest doen, wat ik vond, omdat het mijn eigen lichaam betrof. Daarom vind ik het ook zo geweldig als uiterlijke elementen die als vrouwelijk worden gezien overgenomen worden door mannen. Een rok bijvoorbeeld, of nagellak. Daar zit voor mij de sleutel in. Als we dat nou allemaal kunnen doen, ongeacht ons geslacht, dan komt er misschien ooit nog een moment dat je als vrouw zijnde ook gewoon met blote tieten door de Kalverstraat kunt lopen, zonder gedoe.’

In een eerder interview vertelden jullie dat je nog duidelijker tegen de grenzen van gendergelijkheid aanloopt wanneer je moeder wordt. Op welke manier?

EM: 'Ik word gebeld door de crèche als een van mijn kinderen ziek is, niet haar vader. Er zijn helaas nog steeds veel mensen die ervan overtuigd zijn dat vrouwen beter voor kinderen kunnen zorgen dan mannen.'

S: 'We hebben allebei feministische mannen en zij worden ermee gecomplimenteerd dat ze zo goed bijdragen aan die gelijkwaardigheid. Of iemand zegt: 'Gefeliciteerd met je man, kun jij lekker je gang gaan.'

EM: 'Gelukkig vinden we daarin steun bij elkaar. Komt een van ons weer briesend de repetitieruimte in wegens zo'n stompzinnig opmerking, dan reageert de ander meteen met een 'gatverdamme, ik had laatst precies hetzelfde.'

Julie hadden een hele carrière voor en naast elkaar. Is daar nu nog tijd voor?

EM: 'Even wat minder, maar we proberen altijd ruimte te maken voor projecten van de ander.'

S: 'Onze band is hecht en onze gezinnen kunnen het goed met elkaar vinden, dat draagt bij aan het begrip en die flexibiliteit. Als een van ons een succesvolle auditie heeft, zijn we gewoon hartstikke blij voor elkaar.'

Julie spelen allebei ook in films en series. Als theatermaker heb je nu meer invloed op het eindresultaat, hoe voelt het dan om een meer ondergeschikte rol te hebben?

EM: 'Het is een andere tak van sport, maar die afwisseling is lekker. Als er iets gebeurt waar ik het niet mee eens ben, geef ik dat echt wel aan. Een tijd geleden nog, toen een regisseur over een scène waarin mijn tegenspeler en ik zogenaamd uit elkaar gingen zei: 'Ik heb iets leuks bedacht! Dat je, net als hij vertrekt, snel je kleren uittrekt en je nog even aan hem aanbiedt.' Uit de grond van mijn hart zei ik meteen: 'Wát een slecht idee.' Tussen die regisseur en mij is het niet meer goed gekomen, maar vroeger had ik dat nooit gedurfd.'

S: 'Het is ook anders op de set dan vroeger, bijvoorbeeld door de komst van de intimiteitscoördinator. Sommige mensen waren bang dat het daardoor preuts zou worden, maar het tegendeel is waar. Er wordt juist veel opener over seksualiteit gesproken en mensen voelen zich vrijer, juist omdat het minder ongemakkelijk voelt.'

EM: 'Het is een wereld van verschil of je een choreografie met elkaar afspreekt – 'eerst leg ik mijn hand op je bil en dan op je rechterborst' – of dat je gewoon maar wat improviseert en iemand opeens naar je borsten grijpt.'

S: 'Wat niet iedereen zich realiseert, is dat zo'n coördinator ook kijkt naar *closure*. Na een heftige scène éven bij elkaar checken hoe het gaat. Het heersende beeld was lang dat je als acteur je lijf moet uitschakelen en dus alles moet toelaten. En dat gaat niet alleen om seksscènes. Ooit zat ik in een toneelstuk waarbij ik tachtig voorstellingen lang elke avond helemaal verrot werd gescholden door mijn tegenspeler, op een manier die ik in iedere vezel van mijn lijf voelde. Vervolgens zaten we op de terugweg gezellig met elkaar in de bus, alsof er niets was gebeurd. Ik denk dat ik het toen heel prettig had gevonden als er even zo'n momentje was geweest. Gewoon oogcontact, even vragen: ben je oké?'

Vrijheid, blijheid?

Is Amsterdam wel het toevluchtsoord voor 'andersdenkenden' dat het wil zijn? Tijdens het Vrijdenkersfestival (27 t/m 31 oktober) gaan buitenlandse en Amsterdamse sprekers hierover met elkaar in gesprek.

tekst Nathalie van den Berg

Dit jaar wordt voor de vierde keer het Vrijdenkersfestival georganiseerd in het kader van de verjaardag van Amsterdam op 27 oktober. Maar bij een feestelijke viering hoort ook een kritische blik op de stad. Waar Amsterdam altijd bekendstond als een vrije stad met een lange progressieve traditie, ervaren verschillende groepen hier nog maar al te vaak het tegendeel. 'Amsterdam staat voor vrijheid', zegt programmamaker Veronica Baas. 'En om dat te memoreren geven wij sprekers uit landen waar vrijuit spreken moeilijk wordt gemaakt een kans om hun stem te laten horen.' Maar de stad die ooit bekendstond als 'gay capital of the world' heeft nog stappen te zetten, zegt hij. 'Een voorleesuur met een dragqueen levert bedreigingen op, en in Noord moet de wijk die uit solidariteit regenboogvlaggen had opgehangen worden beveiligd.'

KRITISCH EN WAAKZAAM

Op het festivalprogramma met als thema 'Amsterdam, queer capital of the world?' staan binnen- én buitenlandse sprekers, zoals de Amerikaanse auteur Torrey Peters (die een bestseller schreef over transouderschap), de Nigeriaanse modeontwerper Papa Oyeyemi en de Hongaarse politicus

Zsuzsanna Szélenyi. Tijdens live talkshows delen zij hun verhaal en werpen ze een blik op de verschillen en overeenkomsten tussen onze landen. Maar ook nieuwe Amsterdammers, die hun thuisland moesten ontvluchten wegens hun geartheid, beklimmen het podium om de huidige situatie te bespreken. Het devies: kom met een open mind en denk mee over de toekomst. Baas: 'We moeten kritisch en waakzaam blijven, want ook hier kan het beter.'

27 t/m 31 oktober, De Balie en Podium Mozaïek

EEN JAAR LANG FEEST

Op 27 oktober 2025 bestaat Amsterdam 750 jaar. En dat viert de stad een jaar lang, met de aftrap op 27 oktober 2024: van kleinschalige buurtactiviteiten tot het beste dat Amsterdam te bieden heeft op het gebied van kunst en cultuur, sport en onderwijs. Daarnaast worden het vijftigjarig jubileum van Sail Amsterdam, Kwaku en TCS Marathon Amsterdam gevierd.

Meer weten? amsterdam750.nl